

STIFTELSEN för
STRATEGISK FORSKNING

Dnr zA20.0039

2020-08-21

Utbildningsdepartementet

U2020/03053/UH

Remissvar till promemorian U2020/03053/UH *Ändringar i högskolelagen för att främja den akademiska friheten och tydliggöra lärosätenas roll för det livslånga lärandet*

Med anledning av utbildningsdepartementets inbjudan lämnar Stiftelsen för Strategisk Forskning följande synpunkter på förslagen och materialet i promemorian.

Om den akademiska friheten

Stiftelsen instämmer med promemorians premisser att akademisk frihet krävs för ett fritt och demokratiskt samhälle. Självstyrande universitet och högskolor där forskare får fritt välja forskningsproblem, -metod och publicering av resultat har ett inneboende värde och är instrumentellt för medborgarnas välbefinnande och välfärd. Promemorian lägger dock in andra och relativiserande betydelser av begreppet *akademisk frihet*, vilka riskerar att urholka densamma.

Vad gäller förslaget att i 1 kap. 6 § införa ett nytt första stycke '*I högskolornas verksamhet ska som allmän princip gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas*', menar stiftelsen att praktiserandet av promemorians definition av *akademisk frihet* riskerar minska och relativisera den faktiska friheten från det som högskolelagen redan stipulerar, vilket enligt vår mening utgör en absolut försäkran för det önskade:

1. forskningsproblem får fritt väljas,
2. forskningsmetoder får fritt utvecklas, och
3. forskningsresultat får fritt publiceras.

Ovanstående tre satsar utgör en fullödig definition av *akademisk frihet*. Promemorian lutar sig dock mot styr- och resursutredningen där begreppet villkoras av frihet under *ansvar och åtföljas av integritet och kvalitet*. En ytterligare beskärning av friheten är att vissa *centrala* (vilka är de?) *normer* (vem avgör vilka?) samtidigt skulle behöva uppfyllas. I promemorian bedöms härvidlag risken vara liten för att framtida maktinnehavare skulle påföra sådana egna värderingar som dagtjänster med den akademiska friheten hos en forskare. Denna riskbedömning motsägs dock av fakta från vår omvärld under det senaste seklet, inklusive för oroande utveckling i vissa närliggande länder idag.

En framtida regering skulle om högskolelagen ändras enligt förslaget kunna driva politik för att dels ändra värdegrunden för högskolans arbete och samtidigt ändra i styrelsesammansättningen inklusive rektor så att ledningen arbetar för att främja motsvarande förändrade normer. Exempel på relativisering från promemorian (sid. 8) är att gällande statlig värdegrund anses överensstämma med akademiska normer (vår anmärkning: detta är inte givet) och med lärosätenas samhällsansvar, liksom anføres på sid. 16 "Det fria kunskapssökandet [...] ska alltid utövas inom [...] den värdegrund som gäller". Promemorians förslag urholkar alltså nuvarande friheter och kan leda till dolda målkonflikter.

Om det livslånga lärandet

Stiftelsen stödjer förslaget att i 1 kap. 5 § införa att '*Högskolorna ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande*'. Dock riskerar reformen att urholka kvalitet och volym i utbildningsprogrammen på grund- och avancerad nivå, eftersom promemorian i sin ekonomiska konsekvensbeskrivning (sid. 24) anger att förslagen inte skulle medföra några konsekvenser för statsbudgeten och att merkostnader som uppstår till följd av förslagen ska finansieras inom ramen för lärosätets anslag. Om flera personer ska utbildas leder detta förstås till minskade resurser per individ, givet samma pengar.

Slutsatser och rekommendationer

- 1) Stiftelsen rekommenderar emot ändring av högskolelagen 1 kap. § 6, då den akademiska friheten har ett starkare (absolut) skydd med nuvarande formulering och förslaget riskerar urholka denna genom betingande och relativisering av frihetsbegreppet. Promemorians syn på att införandet av en bestämmelse att *akademisk frihet* ska främjas och värnas har ett politiskt signalvärde slår i öppna dörrar eftersom högskolelagen redan har som utgångspunkt att det fria kunskapssökandet och den fria kunskapsspridningen är en förutsättning för högkvalitativ forskning och utbildning som kan lösa samhällsproblem.
- 2) Stiftelsen föreslår vidare utredning kring hur den akademisk friheten kan säkras mot statlig inblandning genom att förstärka universitetens och högskolornas institutionella självständighet. Det är här det faktiska hotet finns mot den akademiska friheten.
- 3) Stiftelsen stödjer förslaget att i 1 kap. 5 § införa att '*Högskolorna ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande*', villkorat av att motsvarande nya resurser samtidigt ska tillföras. Som ofinansierad reform kommer detta med matematisk logik att urholka kvalitet och volym i utbildningsprogrammen på grund- och avancerad nivå.

Beslutande

Föredragande

Lars Hultman
Vd

Joakim Amorim
Programchef